४३

पुरुमीळहाजमीळ्हौ सौहोत्रौ। अश्विनौ। त्रिष्टुप्

क उ श्रवत्कतमो यज्ञियानां वन्दारु देवः कतमो जुषाते।
कस्येमां देवीममृतेषु प्रेष्ठां हृदि श्रेषाम सुष्टुतिं सुहव्याम्॥ ४.०४३.०१

कः। श्रवत्- श्रुणुयात्। यज्ञियानाम्- यजमानानाम्। वन्दारु- वन्दनमयीं स्तुतिम्। कतमः। देवः। जुषाते- सेवते। अमृतेषु- देवेषु मध्ये। कस्य। हृदि- हृदये। इमाम्- एताम्। देवीम्- देवताम्। प्रेष्ठाम्- अतिशयेन प्रियाम्। सुहव्याम्- शोभनाह्वानयुक्ताम्। सुष्टुतिम्- शोभनस्तुतिम्। श्रेषाम- आश्रयाम ॥१॥

को मृळाति कतम आगमिष्ठो देवानामु कतमः शम्भविष्ठः।
रथं कमाहुर्द्रवदश्वमाशुं यं सूर्यस्य दुहितावृणीत॥ ४.०४३.०२

कः। मृळाति- आनन्दयति। कतमः। देवानाम्- देवतानां मध्ये। आगमिष्ठः- अस्मदभिमुखमागच्छति। कतमः। शम्भविष्ठः- अतिशयेन मङ्गळः। कम्। रथम्। द्रवदश्वम्- क्षिप्रतुरगम्। आशुम्- वेगिनम्। आहुः- अब्रुवन्। यम्। सूर्यस्य दुहिता- उषाः। अवृणीत- वृतवती। कं रंहणमनालसमाहुर्यं विद्यावृणीतेत्याध्यात्मिके ॥२॥

मक्षू हि ष्मा गच्छथ ईवतो द्यूनिन्द्रो न शक्तिं परितक्म्यायाम्।
दिव आजाता दिव्या सुपर्णा कया शचीनां भवथः शचिष्ठा॥ ४.०४३.०३

मक्षु- शीघ्रम्। हि- खलु। ईवतः- गतिमतः। द्यून्- दिवसान् प्रति। इन्द्रो न शक्तिम्- इन्द्रः स्वायुधं प्रकाशयतीव स्वरूपं प्रकाशयन्। परितक्म्यायाम्- रात्र्यवसाने। गच्छथः। दिव आजाता- नभसो जातौ। दिव्या- दिव्यगुणसम्पन्नौ। सुपर्णा- मुक्तौ। कया- कया शच्या। शचीनां शचिष्ठा- अतिशयेन शचीयुक्तौ। भवथः- स्थः ॥३॥

का वां भूदुपमातिः कया न आश्विना गमथो हूयमाना।

को वां महश्चित्त्यजसो अभीक उरुष्यतं माध्वी दस्रा न ऊती॥ ४.०४३.०४

का- का भावना। वाम्- युवयोः। उपमातिः- अन्तिकस्था। भूत्- अभूत्। कया- कया भावनया स्तुत्या वा। हूयमाना- आहूतौ। आश्विना- अश्विनौ प्राणेशनशक्तिभूतौ। नः- अस्मान्। गमथः- आगच्छथः। कः। वाम्- युवयोः। महः- महतः। त्यजसः- त्यागस्य दानस्येति भावः। अभीके- समीपेस्ति। माध्वी- मधुरौ। दस्रा- दर्शनीयौ। नः- अस्मान्। ऊति- रक्षाशक्त्या। उरुष्यतम्- रक्षतम्॥४॥

उरु वां रथः परि नक्षति द्यामा यत्समुद्रादभि वर्तते वाम्।

मध्वा माध्वी मधु वां प्रुषायन्यत्सीं वां पृक्षो भुरजन्त पक्वाः॥ ४.०४३.०५

यत्- यदा। समुद्रात्- अर्णवात्। गहनहृदयाख्यसमुद्रात्। अभ्यावर्तते। तदा। वाम्- युवयोः। उरु- विस्तृतः। रथः- लक्ष्यप्रापकरंहणप्रतीकः। रथी ऋतस्य नो भवेति श्रुतेः ऋतं रथः। द्याम्- नभः उत्कृष्टं चित्ताकाशमित्याध्यात्मिके। परि - परितः। नक्षति- व्याप्नोति। माध्वी- हे मधुरौ। मध्वा- मधुरभावनया। वाम्- युवयोः। मधु- सोमं रसम्। प्रुषायन्- सिञ्चन्ति। यत्- यदा। सीम्- सर्वतः। वाम्- युवयोः। पृक्षः- भोगम्। पक्वाः- पक्वभावनानि। भुरजन्त- प्राप्नुवन्ति॥५॥

सिन्धुर्ह वां रसया सिञ्चदश्वान्घृणा वयोऽरुषासः परि ग्मन्।

तदू षु वामजिरं चेति यानं येन पती भवथः सूर्यायाः॥ ४.०४३.०६

सिन्धुः- नदी मूलशक्तिधारा। वाम्- युवयोः प्राणेशनशक्तिभूतयोः। अश्वान्- प्राणतुरगान्। रसया- रसेन। सिञ्चत्- सेचयति। घृणा- दीप्त्या। वयः- पक्षिणो मुक्ता इत्याध्यात्मिके। अरुषासः- रोचमाना अश्वाः प्राणाः। परि- परितः। ग्मन्- गच्छन्ति। तत्- सः। अजिरम्- वेगवान्। यानम्- रथः। वाम्- युवयोः। चेति- ज्ञायते। येन। सूर्यायाः- विद्याया उषसः। पती- भर्तारौ। भवथः। प्राणायामे पूरकरेचकावश्विनौ। श्वासरोधनमुषाः॥६॥

इहेह यद्वां समना पपृक्षे सेयमस्मे सुमतिर्वाजरत्ना।

उरुष्यतं जरितारं युवं ह श्रितः कामो नासत्या युवद्रिक्॥ ४.०४३.०७

समना- हे सहृदयावश्विनौ। वाम्- युवाम्। इहेह- अत्रैव देवयजनदेशे। पपृक्षे- संयोजयामि। अस्मे- अस्माकम्। सेयम्। सुमतिः- शोभनभावना। वाजरत्ना- ध्यानभावनादिहव्यरत्नमयी भवतु। युवम्- युवाम्। जरितारम्- स्तोतारम्। उरुष्यतम्- रक्षतम्। नासत्या- हे सत्यस्वरूपौ। युवद्रिक्- युष्मदभिमुख एव। कामः श्रितः॥७॥